

Indivīda, sabiedrības un valsts mijiedarbība kopējā Latvijas vēstures procesā:
vērtību konflikti un kopīgu vērtību veidošanās vēsturiskos lūzumu punktos
(projekta vad. Dr. hist. Guntis Zemītis)

Interaction between the individual, the society and the state in process of the history of Latvia: conflicting values and formation of shared values during historical turning points

Rīgā, IZM
08.01.2019

Projekta mērķis

Pētīt komunikāciju starp valsti, sabiedrību un indivīdu, politiskās un sociālās kontroles ietekmi uz attieksmi pret valsts un sociālo drošību, kā arī politisko, sociālo un kultūras vērtību transformācijas procesu Latvijā 16.-20. gadsimtā.

Horizontālie uzdevumi

- 1) Veidot un attīstīt individuālu zinātnieku grupas programmas tematiskajās jomās;
- 2) Veidot un attīstīt starpdisciplināras starptautiski konkurētspējīgas zinātnieku grupas, kas zinātniskajā darbībā izmanto jaunākās pētniecības metodes un tehnoloģijas;
- 3) Attīstīt zinātnisko grupu sadarbību ar attiecīgo tautsaimniecības nozari, tostarp sagatavojot šai nozarei nepieciešamos speciālistus;
- 4) Iesaistīties izglītības procesā, nodrošinot prakses un darba iespējas studējošajiem, kā arī attīstot ar programmu saistītas maģistrantūras un doktorantūras programmas
- 5) Iesaistīties starptautiskās sadarbības tīklos un konsorcijs, kā arī īstenot projektus Eiropas Savienības ietvarprogrammas un citu starptautisko programmu ietvaros;
- 6) Veicināt zināšanu pārnesi, iesaistot sabiedrību un veicinot tās izpratni par pētniecības lomu un devumu sabiedrībai nozīmīgu jautājumu risināšanā, kā arī iesaistot atbilstošās mērķa grupas
- 7) Veicināt zināšanu pārnesi, nodrošinot rīcībpolitikas plānošanu un tās īstenošanas izvērtēšanu;
- 8) Programmas īstenošanas nodrošināšanai programmas projektu īstenotāji savstarpēji sadarbojas kopīgu aktivitāšu ietvaros (piemēram, oriģināli zinātniskie raksti, sabiedrības informēšanas pasākumi, konferences un semināri)

1. Horizontālais uzdevums. Veidot un attīstīt individuālu zinātnieku grupas programmas tematiskajās jomās

Projekta ietvaros izveidotas trīs zinātnieku grupas:

- 1.Sociālās kontroles mehānismi: indivīda, sabiedrības un valsts attiecības (gr. vad. Daina Bleiere);
 - 2.Etnisko grupu loma, vieta un pašizpratne Latvijā: 20. gs. diskurss (gr. vad. Vladislavs Volkovs);
 - 3.Centrs un perifērija - politiskā, sociālā un kultūras komunikācija 16.-20. gs. sāk.(gr. vad. Anita Čerpinska)
- Katras grupas sastāvā iekļauti studējošie

1. grupa (Daina Bleiere)

Sociālās kontroles mehānismi: indivīda, sabiedrības un valsts attiecības

Vadītāja - Dr.hist. Daina Bleiere

Izpildītāji - Ilze Boldāne-Zeļenkova, Dzintars Ērglis, Ēriks Jēkabsons, Anete Karlsonē, Uldis Krēsliņš, Inese Runce (1., 2. gadā)
Ineta Lipša (3.gadā), Uldis Neiburģs, Jānis Lazdiņš, Guntis Zemītis

Studējošie - Zenta Broka - Lāce (1., 2. gadā)
Aiga Bērziņa (3.gadā)

1. grupa

Sociālās kontroles mehānismi: indivīda, sabiedrības un valsts attiecības

Līdz šim sociālās kontroles jautājumi skatīti saistībā ar totalitāro un autoritāro valsts iekārtu analīzi, traktējot sociālo kontroli, kā vienvirziena “no augšas uz apakšu” ietekmes procesu. 1. grupa pētīs šīs izpausmes dažādos virzienos un līmeņos:

kā pārmaiņas indivīda apziņā un uzvedībā ietekmē sabiedrības normas un valsts politiku;

kā sabiedrības tradīcijas un vērtību sistēma izraisa konfliktus un mijiedarbojas kā ar indivīdiem, tā arī ar valsts politiku;

kā notiek indivīdu adaptācija pastāvošajā sabiedriskā un valsts normu, un politisko attiecību kontekstā, un kādus konfliktus un spriedzi tā izraisa;

cik lielā mērā pat represīvi politiski režīmi ir spiesti rēķināties ar indivīda un sabiedrības vērtību sistēmas izmaiņām

2.grupa. Etnisko grupu loma, vieta un pašizpratne Latvijā: 20. gs. diskurss

Vadītājs - *Dr.sc.soc.* Vladislavs Volkovs

Izpildītāji - Karina Barkane, Renāte
Blumberga, Svetlana Kovaļčuka,

Studējošie - Andrejs Gusačenko

2.grupa (Vladislavs Volkovs) Etnisko grupu loma, vieta un pašizpratne Latvijā: 20. gs. diskurss

Pētnieki galvenokārt pievērsa uzmanību tikai dažiem etnisko minoritāšu identitātes aspektiem Latvijas sabiedrībā - mazākumtautību demogrāfisko rādītāju dinamikas atspoguļojumam, kultūras biedrību darbībai, iesaistei politiskajā pārvaldē un attiecībām ar etnonacionālo vairākumu;

Analizēs Latvijas mazākumtautību un otras Latvijas pamattautas - lībiešu - mijiedarbību ar valsti dažādos 20. gs. Latvijas vēstures posmos;

Uzrādīs konfliktu cēloņus un kopīgas vērtības atvērtas un iekļaujošas sabiedrības veidošanai. Projekta autori lielāko uzmanību saista ar J. Hābermāsa (Habermas 1989, 1984) idejām par to, ka šāda atklātība tiek realizēta caur etnisko minoritāšu atzīšanu par pilntiesīgiem dalībniekiem taisnīgajā komunikācijā ar etnonacionālo vairākumu un citu etnisko grupu.

Pētnieku grupa orientējas arī uz citu Rietumu zinātnieku (Will Kymlicka, Ernest Gellner Anthony Smith, Charles Taylor, Iris Marion Young) idejām par etnisko minoritāšu identitāti

3. grupa. Centrs un perifērija - politiskā, sociālā un kultūras komunikācija 16.-20. gs. sāk.

Vadītāja - Dr.hist. Anita Čerpinska

Izpildītāji - Līga Lapa, Mārīte Jakovļeva,
Aija Jansone, Ieva Ose, Valdis Tēraudkalns

Studējošie - Tatjana Bogdanoviča, Viktors
Dāboliņš

3. grupa (Anita Čerpinska) Centrs un perifērija - politiskā, sociālā un kultūras komunikācija 16.-20. gs. sāk.

Tēmas ietvaros projekta grupa vērtēs saikni starp Eiropu, politiskajiem centriem Polijas-Lietuvas valstī un Krievijas impērijā no vienas puses un Latvijas teritorijā pastāvošajiem administratīviem formējumiem no otras, aplūkojot arī kultūras, prasmju un reliģisko strāvojumu interakciju.

Atsevišķas tēmas faktiski palikušas ārpus pētnieku interešu loka, to vidū - Kurzemes hercogistes varas aparāta attīstība;

Sabiedrības un varas komunikācija, jo vietējā sabiedrībā pastāvēja dažādi slāņi, kas dažādi komunicēja ar centrālo varu, bija arī dažādi centru centieni “integrēt” nomales.

Pētījumu trūkums nopietni kavē Latvijas avotu materiāla (un secinājumu par to) iekļaušanu apkopojošos Eiropas mēroga pētījumos un neveidojas vienots priekšstats par mūsu reģiona nozīmi Eiropā viduslaikos un jaunajos laikos, jo Latvija paliek kā “baltais plankums” uz kaimiņvalstu fona.

Sadarbības partneris - DU

Koordinatore - Irēna Saleniece

Izpildītāji - Aleksandrs Ivanovs

Studējošie - Alekss Fedosejevs, Ina
Kirničanska, Josifs Ročko

2. Horizontālais uzdevums

Veidot un attīstīt starpdisciplināras starptautiski konkurētspējīgas zinātnieku grupas, kas zinātniskajā darbībā izmanto jaunākās pētniecības metodes un tehnoloģijas

Projekta ietvaros jaunās pētniecības metodes būs apzinātas vismaz 3 veidos:

- 1) individuālā līmenī, saskaņā ar projekta plānu, iepazīstot jaunākos pētījumus savas zinātniskās tēmas historiogrāfijā;
- 2) projekta starpdisciplinārās grupas (vēsturnieki, juristi, teologi un sociologi) kopīgajos semināros (iecerēti vismaz 3) un rīkotajās divās starptautiskās konferencēs. Jaunu pētniecības pieeju apguve notiks arī piedaloties starptautisku zinātnieku apvienību vai ārvalstu universitāšu piedāvātās starptautiskās konferencēs, semināros, apaļā galda diskusijās u.tml.;
- 3) projekta darbā iesaistot ārvalstu kolēģus, kā, piem., Lundas Universitātes pētnieces Lēnas Dārenas līdzdalība DU lauka pētījumos

3. Horizontālais uzdevums. Attīstīt zinātnisko grupu sadarbību ar attiecīgo tautsaimniecības nozari, tostarp sagatavojot šai nozarei nepieciešamos speciālistus

Projekta mērķauditorija - skolotāji, muzeju un tūrisma jomas darbinieki, mediju pārstāvji, studenti, valsts varas pārstāvji - ierēdņi un Latvijas pašvaldību darbinieki. Projekta ietvaros plānota divvirzienu sadarbība:

- 1) mērķgrupas informēšana par projekta gaitu, ielūgumi apmeklēt projekta ietvaros rīkotās konferences un konsultācijas;
- 2) publiskas lekcijas skolās, ziņojumi muzeju rīkotajās konferencēs un populārzinātniskas publikācijas, un intervijas sabiedriskajos medijos.
- 3) Projekta otrajā pusē plānots iesniegt rekomendācijas (**sadarbībā ar citu projektu īstenotājiem**) par jau esošiem politikas dokumentiem un iesniegt ieteikumus rīcībpolitikai - Latvijas valsts pārvaldes iestādēm, kuru darbība ir saistīta ar sabiedrības integrācijas politikas plānošanu, koordināciju un īstenošanu - IZM, KM un pašvaldības; konsultēt IZM Valsts Izglītības satura centru par mācību saturu vēstures stundām skolās plānotās kompetenču izglītības kontekstā.

4. Horizontālais uzdevums. Iesaistīties izglītības procesā, nodrošinot prakses un darba iespējas studējošajiem, kā arī attīstot ar programmu saistītas maģistrantūras un doktorantūras programmas

Projekta ietvaros gūto zinātnisko rezultātu iesaiste studiju procesā: Projektā iesaistīti 7 studējošie, kas pārstāv visus studiju līmeņus - doktoranti, maģistranti un bakalauri, kas projekta tematikas ietvaros izstrādās savus promocijas, maģistra un bakalaura darbus, iesaistīsies lauka pētījumos, piedalīsies semināros un konferencēs, kā arī apgūs prasmes zinātnisku rakstu sagatavošanā;

Projekta izpildītāji integrēs jaunās zināšanas savos lekcijuursos, kas tiek lasīti ne vien LU un DU, bet arī citās augstskolās - Biznesa augstskolā Turība, Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijā, Baltijas Starptautiskajā akadēmijā, Rēzeknes Tehnoloģiju augstskolā, kā arī kvalifikācijas celšanas semināros vēstures skolotājiem.

Projektā neiesaistītajiem studentiem būs iespēja piedalīties lauka pētījumos un apgūt nepieciešamās prasmes to organizēšanā, interviju veikšanā, korektā datu apstrādē (atbilstoši zinātnieku ētikai un ES datu aizsardzības regulas prasībām)

5. Horizontālais uzdevums. Iesaistīties starptautiskās sadarbības tīklos un konsorcijos, kā arī īstenot projektus Eiropas Savienības ietvarprogrammas un citu starptautisko programmu ietvaros

LU un DU zinātnieki jaunu starptautisku projektu pieteikumu veidošanai individuālā līmenī turpinās dalību starptautiskās zinātniekus apvienojošās organizācijās - AABS, ASEEEES, SIEF, ICOM u.c. Institucionālā līmenī uzturēs esošās sadarbības saiknes ar zinātniskajām institūcijām (piem., Tartu Universitāti, Lietuvas Vēstures institūtu, Polijas ZA Vēstures institūtu un Arheoloģijas un etnoloģijas institūtu, Kārļa Universitāti u.c.) un centriem Eiropā, to atbalstot caur zinātnieku tīklošanās un mobilitātes veicināšanas programmām (ERASMUS, Zinātņu akadēmiju mobilitātes progr.). Projekta iecerēs ietilpst aktuālās informācijas iegūšana par Cost akcijām, lai, rodoties iespējai, pieteiktu akciju kādā no projektā risinātajām tēmām un veidotu sadarbības tīklu ar kolēģiem Eiropā. Projekts var kalpot kā laba platforma projektu pieteikumu gatavošanai kādā no Horizon 2020 apakšprogrammām, piem., mērķprogrammā “Eiropa mainīgā pasaulē - iekļaujoša, novatoriska un domājoša sabiedrība”.

6. Horizontālais uzdevums. Veicināt zināšanu pārnesi, iesaistot sabiedrību un veicinot tās izpratni par pētniecības lomu un devumu sabiedrībai nozīmīgu jautājumu risināšanā, kā arī iesaistot atbilstošās mērķa grupas

Projekta gaitā pieaugs kvalitatīvu pētījumu skaits humanitāro un sociālo zinātņu historiogrāfijā, kurās ietvertās jaunās zināšanas izmantojamas nacionālo un pašvaldības muzeju ekspozīciju pārskatīšanā/atjaunošanā, kā arī jaunu tūrisma apskates objektu izveidē, sniedzot pienesumu valsts tūrismanozarei; vēstures izglītības satura papildināšanai, **ietekmējot uz zināšanām balstītas sabiedrības veidošanu, tādā veidā mazinot dažus valsts apdraudējuma aspektus**; rīcībpolitikas dokumentu pārskatīšanai (vēstures izglītības saturs) un ieteikumiem efektīvu pasākumu lokam, kas ievērojami samazinās neefektīvu projektu finansējumu.

Projekta realizācijas gaitā liela uzmanība pievērsta sabiedrības informēšanai gan par pašu projektu, tādējādi uzsverot valsts programmu nozīmīgumu un humanitāro zinātņu lomu kopumā, kā arī pašu pētījumu rezultātu komunikācijai. Izmantojot sociālos tīklus un mediju vidi, sabiedrība tiks informēta par projekta gaitu un jauniegūtajām zinātniskajām atziņām.

7. Horizontālais uzdevums. Veicināt zināšanu pārnesi, nodrošinot rīcībpolitikas plānošanu un tās īstenošanas izvērtēšanu

Projekta otrajā pusē ieplānots iesniegt rekomendācijas par jau esošiem politikas dokumentiem un iesniegt ieteikumus rīcībpolitikai Latvijas valsts pārvaldes iestādēm (Kultūras ministrijai, Izglītības un zinātnes ministrijai), kuru darbība ir saistīta ar sabiedrības integrācijas politikas plānošanu, koordināciju un īstenošanu, un pašvaldībām (Rīgas, Daugavpils, Liepājas, Rēzeknes, Jūrmalas, Ventspils pilsētas domēm), arī Latvijas Pašvaldību savienībai; konsultēt IZM Valsts Izglītības un saturs centru par mācību saturu vēstures stundām skolās plānotās kompetenču izglītības kontekstā.

8. Horizontālais uzdevums. Programmas īstenošanas nodrošināšanai programmas projektu īstenošanā savstarpēji sadarbojas kopīgu aktivitāšu ietvaros (piemēram, oriģināli zinātniskie raksti, sabiedrības informēšanas pasākumi, konferences un semināri)

Projekta pieteikumā risināmās tēmas sasaucas ar citiem VPP “Latvijas mantojums un nākotnes izaicinājumi valsts ilgtspējai” izvirzītajiem uzdevumiem, īpaši Nr. 6.2. un 6.4.

Projekta ietvaros plānots:

- 1) uzsākot projektu, rosināt semināru visu VPP projektu vadītājiem un vadošajiem izpildītājiem, sadarbības ietvara precizēšanai - kolektīva zinātniskā monogrāfija latviešu un angļu valodā, kopīgi rīkota starptautiskā konference vai cita forma;
- 2) aicināt citu VPP projektu pārstāvjus piedalīties šī projekta rīkotajos zinātniskajos pasākumos - starptautiskajās konferencēs un semināros;
- 3) piedalīties citu VPP projektu rīkotajos zinātniskajos pasākumos - starptautiskajās konferencēs un semināros.
- 4) ar VPP rakstiem nokomplektēt kādu starptautisku žurnālu - piem., *Journal of East Central European Studies*, *Journal of Baltic Studies* (**uzdevums īstenojams sadarbībā ar citu VPP projektu izpildītājiem (2. projektu u.c.)**)

Projekta rezultāti

Dalība konferencēs:

Piedaloties starptautisku zinātnieku organizāciju (Association for the Advancement of Baltic Studies (AABS), Association for Slavic, East European & Eurasian Studies (ASEES), British Association for Slavonic & East European Studies (BASEES), International Society for Ethnology and Folklore (SIEF) u.c.) konferencēs (11 vidusposmā, 29 projektā kopumā).

Organizētas konferences:

Vidusposmā - “Latvijas Republikas starpkaru perioda mantojums un tā saglabāšana okupācijas apstākļos”

Noslēgumā - starptautisku noslēguma konferenci “Vēsture - nākotnei. Baltijas reģiona valstu vēstures pieredze 20. gadsimtā - sasniegumi, kļūdas, traģēdijas, atdzimšana”

Rīkoto konferenču tēzes iesniegs brīvpiekļuves vietnē LU Repozitorijs: <https://dspace.lu.lv/dspace/>

Monogrāfijas:

sagatavojot un izdodot anonīmi recenzētas zinātniskās monogrāfijas (projekta vidusposmā - 1, kopumā - 6) un divus dokumentu krājumus.

Raksti:

iesniedzot publikācijas iepriekš recenzējamos izdevumos, t.sk. Scopus, WoS (piem., Letonica, JEF u.c. projekta vidusposmā - 2, kopumā - 12), citos iepriekš recenzējamos 4 izdevumos Latvijā un ārvalstīs (Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls, Vēsture: Avoti un cilvēki, Ethnicity u.c., projekta vidusposmā - 18, kopumā - 40)

Maģistra darbi: 3

Ieteikumi: rīcībpolitikai valsts pārvaldes iestādēm, vēstures mācību programmu [pilnveidošanai - 5

Paldies par uzmanību!